

Dr. **Maja Bogataj Jančič** v vlogi strokovnjakinje za avtorsko pravo: »To izjavo podajam kot direktorica Inštituta za intelektualno lastnino, kot nacionalni koordinator projekta Knowledge Rights 21 in kot strokovnjakinja za avtorsko pravo.

Moja specializacija za področje izjem in omejitev v avtorskem pravu je bila načrtovana že z doktorsko nalogo na področju pravnega varstva tehnoloških ukrepov, pred skoraj dvema desetletjema. Področje avtorskega prava spremljam že zelo dolgo. Nič kaj dobro se ne razvija. Pozdravljam pa prizadevanja izobraževalcev, raziskovalcev in ustanov za varstvo kulturne dediščine, ki so se po zgledu sestrskih organizacij v Evropi pričele zavedati pomena avtorskega prava za njihovo delovanje v javnem interesu in pričele zahtevati, da se jih upošteva kot enakopravne deležnike v teh zahtevnih postopkih. Nekaj se premika v pravo smer. Včerajšnji prvi javni posvet razumem kot napoved dobrih sprememb.

V preteklosti žal ni bilo tako. Sprejem novel ZASP-I in ZKUASP-A ter implementacija Direktive o avtorskih in sorodnih pravicah na digitalnem trgu je bil dolgotrajen proces, v katerem so bila stališča deležnikov, ki delujejo v javnem interesu na teh področjih, znova in znova spregledana. Postopek sprejemanja zakonodaje se je sicer začel zelo obetavno. URSIL je že decembra 2020 najprej pozval zainteresirano javnost, da posreduje predloge, kako naj se implementira Direktiva. Že takrat so se odzvale številne raziskovalne in izobraževalne institucije ter ustanove za varstvo kulturne dediščine. Vendar pri oblikovanju prvega predloga zakona, ki je bil javno objavljen maja 2021, njihovi predlogi niso bili prav v ničemer upoštevani. Predlagatelji zakona so jih v večini ignorirali tudi v nadaljevanju in sicer februarja 2022, ko je bil objavljen drugi predlog zakona, junija 2022, ko je bil objavljen tretji predlog zakona in tudi avgusta 2022, ko je bil predlog poslan v obravnavo v Državni zbor RS, kar se ni spremenilo vse do 29. 9. 2022, ko je bil zakon sprejet v nujnem postopku.

Imetniki pravic (filmska industrija, založniška industrija in kolektivne organizacije za upravljanje avtorskih pravic) so uspele prepričati prejšnjega gospodarskega ministra, s pomočjo URSILa pa tudi MGRT v novi vladi, da so številne novosti, ki jih zakon prinaša zlasti imetnikom pravic na področju avdiovizualnih del, nujno potrebne in jih je zato treba nujno implementirati v izogib gromozanske kazni, ki naj bi sicer zaradi zamude pri implementaciji evropske direktive grozila Sloveniji. Minister Han in državni sekretar mag. Židan sta predlogom v celoti sledila bodisi zaradi pomanjkanja znanja bodisi zaradi razlogov druge narave, kar je slabo, saj gre za zlorabo demokratičnega postopka.

Gre tudi za zamujeno priložnost, da bi se področje uredilo učinkovito za slovenske avtorje (s tem mislim ustvarjalce, ki jih jaz ne enačim z imetniki pravic, avtorskopravna zakonodaja pa) kot tudi slovenske raziskovalce in izobraževalce.

Ni pa vse slabo v septembru sprejetem zakonu. Določba s področja podatkovne analitike (besedilnega in podatkovnega rudarjenja) in splošna izjema za znanstveno raziskovanje sta svetli točki novele ZASP-I, ki se ju lahko raziskovalci in izobraževalci razveselijo. V prihodnosti bi jih bilo smiselno izboljšati, ampak je treba Službi vlade za digitalno

preobrazbo, Ministrstvu za izobraževanje, znanost in šport in deležnikom priznati, da je tu narejen velik premik naprej.

Upravičeno pa so deležniki lahko ogorčeni, da se jih v sicer dolgotrajnem postopku priprave predlogov v javni razpravi in v medresorskem usklajevanju ni upoštevalo zlasti glede problematičnih rešitev, ki bodo lahko ovirale odprto znanost in odprto izobraževanje. To je še posebej problematično, ker so bile te določbe sprejete v povezavi s številnimi novimi pravicami in upravičenji, ki nimajo veze z implementacijo Direktive. Enako so lahko upravičeno razburjeni izobraževalci – določitev nadomestila za izjemo za poučevanja ni bilo del obveznosti, ki bi jih morala izpolniti Slovenija pod grožnjo kazni, ki jo je napovedovala Evropska komisija. Povsem razumljivo je, da želijo založniki izobraževalcem prodajati svoje produkte in služiti na trgu, manj razumljivo pa je, da jih državne strukture pri tem podpirajo, čeprav jim ustavnopravni red, zakonodaja EU, primerljive rešitve v drugih državah članicah in že obstoječe rešitve v slovenski zakonodaji omogočajo drugačno urejanje teh vprašanj.

Naj zaključim: ta teden je potekal prvi javni posvet o nadaljnjem razvoju avtorsko pravne zakonodaje. Državni sekretar mag. Dejan Židan ga je obljubil že konec septembra, ko je državni zbor sprejemal noveli ZASP-I in ZKUASP-A. Kaj je smisel organiziranja posveta potem, ko je direktiva že implementirana, so se spraševali številni nastopajoči. Zame je bilo skrb vzbujujoče, ko je na posvetu večkrat omenil, da je namen teh posvetov oblikovanje enotnega pogleda, enotnega stališča glede avtorskopравnih vprašanj v Sloveniji. Dvorana na Pravni fakulteti je bila polna zelo raznovrstnih deležnikov. Številni nastopajoči smo ga opozorili, da je prava pot spodbujanje vključujoče, enakopravne in transparentne razprave o spremembah avtorskopравne zakonodaje. V takšni razpravi bi morali biti raziskovalci, izobraževalci in ustanove za varstvo kulturne dediščine enakopravno obravnavan deležnik, optimalno pa bi bilo, da bi državni sekretar poskrbel tudi, da bi URSIL dejansko postal nevtralni pripravljalec predlogov. To bi bila pot v pravo smer.